

**Oponentský posudek disertační práce Mgr. Lenky Makovcové Demartini
Bedřich Vašek a „křesťanská sociologie“
v kontextu formování sociální nauky Církve v první polovině 20. století
doc. Jindřich Halama, Dr.**

Předložená disertační práce je formálně velice dobrá. Její rozsah je více než postačující (téměř 300 stran čistého textu, se všemi náležitostmi 329 stran), požadované náležitosti, jako čestné prohlášení, anotace, závěrečné anglické resumé (to by ovšem uvítalo přehlédnutí dobrým angličtinářem) či seznam literatury, jsou zpracovány kvalitně.

Seznam použitých dokumentů a literatury sice neohromuje rozsahem, ale je velmi solidní (na 40 papežských a církevních dokumentů, bibliografie sledovaného autora – tady pokládám samostatné vydání titulů v práci analyzovaných – 1.4 – za zbytečné. Dále kolem 80 knižních titulů literatury, přes 40 časopiseckých titulů a skoro 30 elektronických zdrojů – plus kolem 15 elektronických databází a slovníkových děl). Celkem tedy kolem 200 titulů, s nimiž autorka systematicky a poučeně pracovala. Jazykově je vedle samozřejmé češtiny hojně zastoupena angličtina, vzácněji němčina a ojediněle se mihne i francouzština a italština, což pokládám opět za velmi dobrý standard.

K formální stránce:

Jazykově je práce napsána kultivovaně, stylem, který vrchovatě prokazuje zvládnutí odborné terminologie a diskurzu, a to až v nadbytečné míře, která snižuje či ztěžuje čtivost textu. Jinými slovy, z textu je patrné, že jde o kvalifikační práci a čtenář se jím musí spíše „prokousávat“. Pokud by byl v této podobě publikován, bude si těžko hledat čtenáře.

Jinak je text jazykově zpracován solidně, míra chyb obvyklých u počítačových textů (vyšínutí z vazby v důsledku předělávání vět, opakování téhož slova) není zvlášť vysoká. Oponent není korektor, následující údaje nejsou vyčerpávající.

Porušené vazby, špatné pády či opakovaná slova najdeme např. na str. 15, 22, 28, 45, 47, 58, 150, 159, 165, 175, 208, 213, 245, 256, 264, 274, 282.

Na str. 266 se opakuje celá věta, sloveso schází ve větách na str. 127, 217, chybějící slovo (předložka či zájmeno) 136, 139, 233, 248.

Klasických překlepů je více – např. 18, 34, 40, 43, 55, 63, 67, 77, 89, 90, 99, 128, 151, 207, 235, 250, 262, 267, 288 (číslování odstavce – 7.4.2), 280, 290, 294, 305.

Opakovaně jsou nepřesně užita vztážná zájmena – jež – jenž – 48, 80, 182, 205, 226.

Na str. 79 je opakovaně Pius XI označen jako Pius X.

Člověk společenský jako homo politikon je označení zvláštní (30), u Tomáše bych čekal latinu a tedy „politicus“.

Opakovaně se vyskytují chyby v označení dokumentů magisteria – Quadragesimo anno (opakovaně quadragesima – např. 170), 186 je nepřesně Pascendi dominici greci (gregis) a 245 uvádí encykliku Humanum vitae (humanae).

Na str. 285 pak čteme ecclesia dicens (discens).

V kontextu toho, že autorka užívá v práci poměrně dlouhé latinské citace, tato přehlédnutí překvapují.

Konečně na str. 256-258 je opakovaně špatně uvedeno jak „Social Thought“, tak vydavatelství „Rowman and Littlefield“.

Zřejmá přehlédnutí se vyskytují na str. 124 – katolická sociologie chce být mostem mezi profánní a katolickou sociologií??

str. 23 – je špatně odečtena doba mezi 1919 a 1948 – ne čtyřicet, ale třicet let.

str. 163 – mimořádný profesor od r. 1922? (B. Vašek byl jmenován 1926 – viz str. 150)

K formální stránce ještě dvě drobné připomínky:

Na str. 284 je zmíněn koncept reifikace (Berger/Luckmann). V poznámce, která se k tomu vztahuje (č. 679), by bylo dobré odkázat přímo na jejich knihu, ať je její místo v seznamu literatury upevněno. Nikde jinde o ní zmínka není.

Na str. 278 není jasno, zda citace dole na stránce pochází od Ballana nebo Hegsteda a není tu uvedena strana, takže dohledatelnost je značně ztížena.

Ke stránce obsahové:

V úvodu (11-14) si autorka vytyčila čtyři cíle, nejprve zachytit formování sociálního učení církve v 1. pol. 20. století, za druhé představit historický fenomén křesťanské sociologie, za třetí představit konkrétní koncept křesťanské sociologie, jak ji pojímal B. Vašek a konečně podat analýzu některých současných sociologicko-teologických projektů.

Můžeme konstatovat hned zde, že svůj záměr autorka nepochybně naplnila. První cíl je sledován v kap. 2 a 3 (43-115), druhý cíl je zpracován v kap. 4 (117-157). Třetí cíl, představení konceptu křesťanské sociologie Bedřicha Vaška, je sledován dost podrobně v kap. 5 a 6 (159-236) a poslední, současné projekty, v kap. 7 (237-301).

Závěr práce je velmi stručný (303-306) a čtenář, který očekává závěrečnou syntézu shromážděných poznatků, musí být zklamán, protože tu dochází prakticky k pouhému shrnutí zjištěného.

Věcně lze s některými tvrzeními v textu polemizovat:

1. Na str. 45 se konstatuje, že středověký ideál jednoty se definitivně hrouť na sklonku 19. a počátku 20. století. Pro někoho snad, obecně jej narušila již reformace, a v podstatě rozbila Třicetiletá válka.

2. Na str. 103 nachází autorka počátky participativního pojetí vztahu laiků a kléru. Tomu si troufám odporovat, „ex adiutrice“ je pokračováním v linii pomocné funkce laiků. Autorku patrně vede k závěru anglický překlad „collaboration“, to však nepokládám za dostatečný doklad. Zakotvení změny hodnocení laického apoštolátu by bylo třeba podložit průkazněji.

3. Naopak na str. 206n, oddíl „odvaha k čistotě“, sice kritický pohled na B. Vaška dobře konstatuje fakta, ale poněkud mu křivdí charakteristikou „ustrnul v paternalistické roli představitele církve“. Zmíněné nové jevy (tělocvik dívek, společné koupání chlapců a dívek, sexuální osvěta) byly v té době sporné obecně, například proti koedukaci byl v té době i význačný filosof E. Rádl. Snad lze Vaškovi vyčíst, že nebyl prozíravější a otevřenější, než většina jeho vrstevníků, tento příklad však jej nestaví mimo tehdejší obecné tendence.

Naopak za velmi správné pokládám hodnocení, že svými postoji „poškodil“ recepci svého díla v odborném prostředí (208) – to, co bylo hajitelné morálně, nemohlo obstát „vědecky“.

4. Konstatování, že dekret *Optatam totius* ovlivnil text a obsah GS (242), je nepřesné, spíše z ní čerpá, neboť je pozdější. Ostatně citovaný text C. V. Pospíšila (pozn. 556) praví, že „v sobě shrnuje mnohé, co je obsaženo v celé řadě ostatních koncilních dokumentů“, nikoli, že je ovlivnil.

5. Představení projektu Tomáše J. Bahounka uzavírá autorka větou (297): Současně nám tento model umožňuje pochopení „historického fenoménu“ křesťanské sociologie Bedřicha Vaška. Nikterak ovšem nerozvede ani neupřesní, jakým způsobem se to děje. Oponent souhlasí, že Bahounkovo pojetí s Vaškovým do určité míry koresponduje, klade si však otázku, není-li to způsobeno skutečností, že Bahounek na koncepci křesťanské sociologie navázal tam, kde byla přerušena (což se na počátku 90. let jeví poměrně pochopitelné) a fakticky rozvinul a dotáhl do současnosti onen opuštěný projekt.

6. Na str. 300 uvádí autorka zajímavý postřeh, totiž spojitost mezi Vaškovým pojetím projevu „přirozeně neřádného, neuspořádaného, nepravidelného a nenormálního“ jako znaku odvrácení od

Krista a pojmem „struktury hříchu“ v novějších dokumentech magisteria. Lze tu předpokládat, že jde o totéž, nebo je vzájemný vztah těchto pojmů komplikovanější? Pro B. Vaška byl samozřejmý předpoklad neměnnosti norem v čase, což by ztotožnění umožňovalo. Jestliže se z dnešní perspektivy „deviantní“ struktury v čase mění, bude srovnání mnohem složitější a bylo by pak třeba analyzovat jednotlivé jevy diferencovaněji, aby se ukázalo, nakolik Vaškovo pojetí může ukazovat až směrem k pokoncilní teologii.

7. Spíše formální připomínku mám k poslednímu odstavci kap. 7 (301). Tento způsob zakončení práce není zcela šťastný, citát, oč B. Vaškovi šlo, je pěkný, ale bylo by lépe zasadit jej do indikativního kontextu, nikoli do věty podmínkové ireálné (Kdyby...), která odborný diskurz posune do polohy hypotetické a neověřitelné.

K závěru práce.

Autorka se snaží shrnout a vyhodnotit jednotlivé stránky a aspekty práce, a vyzvednout její přednosti. Tvzení o neobvyklosti předložené analýzy pontifikátů první poloviny 20. století (306) však se jeví poněkud upřílišené, pojednávány pontifikáty byly analyzovány mnohokrát z různých pozic a v důkladnosti zde neproveditelné.

Závěrečný návrh na doplnění studia teologie studiem sociologie je v současné situaci jistě jednou z nabízejících se možností, fakticky se sociologický ohled do teologické práce stále víc dostává a mezioborovost by se dala možná označit za „znamení doby“. Zda by to prakticky znamenalo obnovení oboru křesťanské sociologie, však tím není jednoznačně dáno. Oponent se domnívá, že nikoli. Teologové znalí základů sociologie ještě nebudou křesťanskými sociology.

Celkové hodnocení práce.

Autorka předložila práci důkladnou a dosti pečlivou, v níž nepochybně prokázala zvládnutí odborné metodiky, schopnost vynalézavého vyhledávání potřebných zdrojů, jejich třídění a interpretace. Koncepci práce, jak uvádí, přizpůsobila skutečným, které se během práce objevily a výsledná podoba je logická, zřetelná a vyvážená.

Jak jsem konstatoval již v úvodu, cíle, vytyčené v úvodu k práci, autorka splnila (zmapovat formování sociálního učení církve v 1. pol. 20. století, pojednat o dosavadních dějinách křesťanské sociologie, představit pojetí křesťanské sociologie u B. Vaška a konečně některé současné sociologicko-teologické projekty) a dostála tak kritériím úspěšného završení svého projektu.

Již v úvodu jsem naznačil, co pokládám za určitou slabinu práce. Je to styl zatížený nadměrným užíváním odborné terminologie, samo o sobě důkaz, že ji autorka zná a umí používat, v důsledku však místy zbytečně komplikující text. Interpretace zdrojů a analýzy textů jsou provedeny poctivě a dobře, namnoze však zůstává u nich, což práci činí převážně popisnou. S určitou nadsázkou jsou některé části práce sadou důkladných referátů o důležitých postavách a dílech, tyto jednotlivé části však se jen zřídka dostanou do hlubšího vzájemného rozhovoru, mnohé zůstává u paralelních konstatování.

To nijak nesnižuje autorčiny zásluhy o zpracování dosud opomíjeného tématu a nesporně mimořádné množství kvalitní práce, kterou text dokládá. Nepokládám tuto práci za excelentní, ale jako solidní a důkladné dílo, nadto vyplňující prostor bádáním dosud opomíjený, ji mohu s dobrým svědomím doporučit k obhajobě.

V Jindřichovicích pod Smrkem, 31. 8. 2022
doc. Jindřich Halama, Dr.